

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЋИЋ.

ИЗЛАЗИ СВАГДА О ДАНУ СВАКЕ ПРЕДСТАВЕ НА ПО ТАБАКА. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 н. месечно. — Претплата се шаље Корнелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту примио да разашиле овај лист.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Свршетак).

Фредро геспл Густав зна опет добро психологију женскиња, па му је женска сујета јако средство. Анђелију испитује тиме, што је vara да је у неку другу Анђелију заљубљен, а Клару, да Албин хоће Анђелију а не њу, и да ће она морати за његова ујака Радостина. Клару увери о томе још тиме, што научи Албина, да стегне срце и да се мушки покаже према њој. То је целу ситуацију променило. Анђелији није много ни требало, јер је већ заволела Густава, а завет и онако не беше збиљски; Клара, које из сујете и гордости, које од страха, да ће добити стара мужа, а које с тога, што јој се Албин у овом облику баш и допао, заборави на завет и приволи се Албину; Густав поред љубави Анђелијне омразио свој дојакосњи живот, а блажени Албин увидио, да ни љубав не живи од уздаха, па се сви слатко исмеваху својим младачким заблудама. Само се Радостин изнајпре љутио, што се нећак с њиме и с Кларом пошалио, али само дотле, док није чуо за што.

Фредроз „Девојачки завет“ је према овоме красна шаљива игра и по замисли по изведењу. Чиста естетика могла би јој у замисли замерити само у толико, што област није скроз једнака, него се о владу боре и Комус и Сатир. Фредроту у један мах исмејава, срамоти и немилеце шибза заблуде младих година и погрешне душевне смерове. Он својом уметношћу хоће и да користи, хоће да научи. Али то није естетична погрешка, него само нека врста слабије естетике. Особито није то погрешка у шаљивој игри, где се незва праве области и где се чак и дидактична појезија припушта.

Исто тако и по изведењу нема „Девојачки завет“ грубих уметничких погрешака. Карактери

су природни, истинити и конзеквентни, радња са свим психолошки основана, комика чиста, необично фина, а не прелази нигде у драстику. Што би се привидној спорој радњи могло пребацити, томе је узрок велики психолошки обим. Фредро пред нама одастире и најмањи кутић од неколико срдаца, па нам их показује у њиховом сталном еквилибријуму. Док их потисне из тога еквилибријума, ваља постепених прелаза. Мутација нарави, па и самог уверења (ма и погрешног) не обавља се на пречац. Ми хоћемо за сваку последицу најпре у рок, па с тога и изгледа, да је радња у „Девојачком завету“ спора. Фредро томе није крив. Толико би му се могло пребацити, да у том психолошком дедуцирању није показао оно оштроумље, што га је н. пр. у Француза. Он се том приликом враћа више пута на један исти, или бар сродан мотив, а то изгледа као репетиција. Сујета игра улогу и код Густава и код Анђелије и код Кларе. Густав о себи каже Анђелији оно исто, што и Клари о Албину. Наравно, да је то најприродније, али опет за то мори.

То је кратко, што хтедосмо рећи о Фредровом „Девојачком завету.“ Придодали бисмо још, да је на нашој позорници у врло хабеном руху. Превод је местимице тако рђав, каквог нисмо свикли чути са наше позорнице.

Рекли бисмо што и о глумљењу, али нам је за сада мало места. Надокнадићемо другом приликом и ако су глумци чудан свет. Духовити људи, као што су сами писци, могу се критиковати и увек имају својих мана, али гг. глумце мораш само хвалити, а не смеш казати, да су, и где су погрешили. Нека се сете немачке пословице: „Wem nicht zu rathen ist, dem ist auch nicht zu helfen“ . . . .

ТОМАЗО САЛВИНИ.

(Наставак.)

Да пређемо опет на Шекспира.

Салвинијев Хамлет није тако заокружен, као што му је Отело. Хамлетова снага лежи у његовој слабости, а трагика његова у борби, да се узвиси до дела, које му ваља извршити. То Салвини не схваћа потпуно, јер на њему се види, да је слаб тек само по замисли, а не од природе. Боји се, да ће ту слабост представити непотпуно, па онда претерује у томе. До пола другогачина видиш само сенку хамлетову поред сенке очине. Хамлет је мекан, слаб, тужан, а нигде се не истиче она иронија, онај сарказам и онај хумор, што му га је намислио Шекспир. Тек гдегде истакне Салвини Хамлета као краљевића и господара, али је и то тако слабо, да не може бити ваљана за онаку слабост. С тога је салвинијев Хамлет за цело то време монотон, мори и по гдегде само занима, и то на местима, где течај радње јаче узбуди јунакову душу. Тек у другој половини другогачина сабере салвинијев Хамлет своју снагу, да отпочне праву радњу. Даље је већ више лепих места. Тако је диван приказ с Розенкранцом и Гилденстерном, где им се Хамлет најпре изненади, па тек после прозре у цел њиховог повратка, што га је краљица наредила. Ту је Хамлет најпре изненађен, па кад их провиди, предурета их фином иронијом и поругљивим презирањем, а у себи је задовољан, што је умакао лукавој замци њиховој. Тај приказ још нико до сад није тако дивно схватио. Наравно, да је и монолози: „Бити и не бити“ право врело за салви-

нијеву уметност. Из њега је све исцрпао; баш све, до последњег, најмањег мотива. Ту се Салвини разликује од Росија. Роси говори тај монолози окренут према публици, као да декламује на концерту, а Салвини је овом приликом права уметничка природа, која се много не осврће на публику. Он тај монолози изговори пола окренут и дубоко замисљен, а из тих мисли пробуди га само страхота од представа, што му се по души вију.

Средиште целог салвинијевог Хамлета је онај приказ, где је Хамлет наредио, да се пред краљем Клаудијем игра она позната комедија, где се трује. Хамлет лежи на душеку крај офелијиних ногу, наслонио се лактом на њено колено и вреба као мачка сваки покрет на лицу краља и краљице. У руци држи неколико листића хартије — рукопис комада што се представља — и њима крије лице; како не би приметили, да он нешто мотри. У овом маху кад на позорници отрују краља, осети узурпатор данског престола, да се све то њега тиче, па га текне у срце. Збуни се, губи боју, а Хамлет, сназив то, задрхти целим телом од миља, што се освета свети. Ко змија уврће усвијане очи у Клаудија, па се плаза преко офелијиних колена баш на спрам краља и гризе од муке збујване листиће. Краљ најпосле збуњен сиђе с престола, а с њиме скочи и Хамлет, узвикујући и веселећи се, па се од радости хита оним листићима као шеширом у ваздух, а листићи се весело спуштају на ону трагично потресену групу.

(Наставиће се.)

Л И С Т И Њ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

88 (Јединица. Шаљива игра у 2 чина, од грофа Александра Фредра, превео Сава Петровић.)

Управа начел позоришта баш се збиљски заузима за напредак тога института и нашу забаву. Од како је позориште у нашој средини, видилисмо већ неколико одабраних новитета, а ево и сада бележимо један. У суботу 23. априла о. г. приказана је овде први пут Фредрова „Јединица“, и то с врло добрим успехом. Пре него што коју о њој речемо, нацртаћемо јој у кратко садржај.

Властелин Шумбалински, човек од кова пољских племића, нашао се у чуду. Остао удов; сермија сарамерно

мала, а броји, јадан, пет кћери. То све треба разудати, а без знатна мипраза тешко је праве прилике за властелинску кћер. Шта ће, него се јаду досеги овако: растуриће четири кћери, бојаги ради васпитања, на све стране света по својој суродници, а задржаће само једну. Оне не ће знати једна за другу, а он ће временом сваку посебнице уверити, а и свету рећи, да је она јединица шумбалинскова, а друге кћери да су помрле! Као јединица, наравно, да ће свака више вредити. У том је до некле и успео. Тим начинном уда одмах од суроднице две кћери (Агату и Лују), а ону код куће (Павлину) просе двојица (Дарзински и Марецки). Таман што је отац Павлину вешто Дарзинском заручио и четврту

(Камилу) међу тим прикрио (наравно не са свим, јер се она већ упознала с одбијеним Марецким), ал' ево ти и удатих кћери и зетова (Гомирто и Рататински) оцу у походе. Шумбалински не зна шта ће, него се крије, а кћери и зетови се и без њега састану. Том приликом хоће свака да је јединица, а и зетови то исто тврде, па се из тога изроди највећа забуна. Тек кад се њих две споразуму, призна и отац, изводи и друге своје кћери и приповеди им за што је тако радио. Очина исповест је тако срдачна и искрена, а радост сестара тако велика, да се сви измире, па и Камилу заруче Марецком. Тек да се то сврши, али ево ти и пете кћери. Ускочила из школе за једним лајтнантом, па дошла да моли оца за благослов. Разљућен отац опрости јој и благослови је само с тога, што од својих чује, да је лајтнант честит и богат човек. Сад је збринуо и последњу, а да не изгледа да ће остати самохран, исповеди им најпосле доброћудно, да се и он оженио „красном пуначком женицом.“

Према овоме увидиће сваки, да овај сиже по себи није од велике естетичке вредности, особито према конзеквенцијама уметничке шаљиве игре. Шаљива игра тражи невине заблуде и мане, а злочин и знатне погрешке у човеку и човечанству иду пред форум котурна. Шумбалински је већ таки карактер. Шумбалински јако греша и као отац и као човек. Његов карактер у главном не је комичан, него гадан, све да и јесте истинит и природан. Ми се таком човеку не бисмо могли смејати, него бисмо га морали презирати и мрзити. Да како, да нас је Фредро с том основном у шумбалинском карактеру помирио омет на другу руку, а и морао је то чинити. Он црта Шумбалинског с друге стране као са свим симпатична и доброћудна човека, а и од моралне садржине оних особа, што су око њега, крије толико, колико је баш доста, а да нас она гадна страна шумбалинскове природе не индигира. Осем тога заглади ту ману у основи нека врста тенденције. Фредро казни тај неприродан и гадан поступак шумбалинског тиме, што га тим поступком заплете у велике неприлике, а уједно шиба друштвене мане тиме, што изигра уображене јединице и грабљиве зетове. Ако се дакле у опште може помирити увређен естетичан осећај, онда смо и ми тим помирени.

Али као да је у „Јединици“ све то споредно, а техника у изводу шаљиве игре главно. Ако Фредрову „Јединицу“ узмемо омет с те стране, онда јој морамо признати једно место у комедији. Јамачно је то и узрок, за што се она сјајно држи и на највећим позорницама. Према такој основи Фредро не би био кадар успети с комиком у самој акцији, па за то он то и обилази. Он нам стваре само комичне ситуације, а у тим ситуацијама црта нам карактере тако верно, природно, лако и весело, да се ми и не сетимо на прави извор свега тога. Шумбалински је у оној невољи тако комична и симпатична фигура, да ми и заборавимо на ону дубљу, али и лошију страну његове природе. Он опрашта лакомисленој кћери из врло гадних мотива, али тако доброћудно, тако оригинално, да му чисто не можемо замерити. Гомирто је, истина, грабљив зет, али је така врста људи, да му ми то никако у грех не уписујемо, а опет је с друге стране такав, да му се ни мало не чудимо, што мираз тако лако прегори. Слуга је старо гунђало, али свака реч његова утиче на нас комично. Све је чисто ружичасте боје

па с тога нам лепше и изгледа. Праштамо, што иначе не бисмо опростили; с лаке стране узимамо и оно, што бисмо иначе осудили. То је, тако рећи, виртуозитет у пртању и склапању, а томе се ми у „Јединици“ дивимо и смејемо. Она ће се са тих врлина још дуго одржати, и ми смо захвални и управи и преводиоцу, што су „Јединицом“ умножили сталан репертоар наше позорнице, тим више, што је у много лепшем српском руху, него што је „Девојачки завет.“

Ако је реч о самој представи, онда заслужује г. Рајковић (Шумбалински) прво место. Приказао нам је себичног, лажљивог, али ипак доброћудног пољског племића и неприлику његову врло живо и верно. Себичност му видиш у начину с другима, лаж му се хвата у оном несигурном гласу и кретању, доброћудност му вири из очију, а од неприлике и муке лије му се зној с чела. Она збуњеност доброћудне варалице, она значајна црта око немих уста, кад га ухвати, онај помирљиви глас и слатка речитост кад призна и приповеда, она блажена веселост, кад све измири, онај површни гњев, а одмах за тим онај себичан осмех кад је реч о богатом петом зету, па најпосле оно страљиво бирање речи, којима ће рећи, да је и он ожењен, — све се то красно разумело и слагало са замислом пишчевим. — Г. Сајевић (Рататински) вешто је изразио горда, напрасита човека. Особито вешта беше му нема игра у призору, кад му таст бич поклања, а он љутит па ипак на њ погледа. Тај прелаз од љутње до помире био је доста уметнички изведен. Јако нам је, што омет морамо прибележити по негде претеривање и драстику. Та, за бога, бар Сајевић има доста лепих средстава, па је ли нужде онако сиктати, онако вијати, и оно „Рат“ у свом имену онако изговарати. Један пут би било доста. Та није само оно комично, чему се галерија смеје, а вештаку глумцу не треба да је галерија највиши суд. — Г. Ружић зна, да је према целини и гомиртов карактер нека необична смеша од две противности. И маском и игром изгледа је лакомот и доброћудност у гомиртовој нарави тако оригинално, као што је то писац и захтевао. Он истина каже: „Е, сад долази само 25,000 на једну“, али већ из тих речи видиш, да ће се помирити. — Г. Сајевићка беше жива; г. Ружићка прегеривала је у радости и љубомори; г. Рајковићка показала нам се пријатно несташна; г. Л. Хаџијева одмерена, гдегде жива (у призору где бира); г. Марковић хладан; г. Бошковић крут, гдегде неспретан, у прелазима врло нагао; а г. Добриновић (слуга Валтазар) са свим противан замислу. Валтазар је стара зргода од слуге. Он је тако звани „породички аманет“, што је прешао с оца на сина, усуђује се према томе више него што му приличи, па у том необичном одношају слуге и господара лежи комича његова карактера, али никако у самом њему. Г. Добриновић није то схватио, него је хтео из њега истесати „шаљива старца“, а тиме је прелазиво у лакрдију.

Публика је примила и комад и игру с великим задовољством.

Б.

П О З О Р И Ш Т Е.

* (Ђуро Пелеш), који је своју позоришну дружину био распустио, наумио је, да је склопи на ново и тражи сада глумца Ко жели ступити у његову позоришну дружину, може се пријавити њему самом у Нови Сад.

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

19. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 16

У НОВОМЕ САДУ У ЧЕТВРТАК 28. АПРИЛА 1877.

К И Н.

Позоришна игра у 5 чинова, написао Александар Дима, с француског превео К. Н. Христић.

О С О Б Е:

Кин
Вojвода галски
— Гроф Кефелд
Лорд Мевил
Соломон
Пистол
Комесар
Петар Пат
Цон
Бардолф
Дарије, позоришни фризер
Давид
Редитељ
Кети
Јелена, сестра грофа Кефелда
Ана Дембијева
Алија, грофица Госвилова
Јулија
Дојкиња
Луција

Ружић.
Сајевић.
Лукић.
Марковић.
Зорић.
Добриновић.
Јуришић.
Рашић.
Бунић.
Јуришић.
Бошковић.

*
*
*
Бунић.
М. Зорићева.
М. Рајковићка.
Л. Хаџићева.
Д. Ружићка.
Б. Хаџићева.
*
*
*
Ј. Поповићева.

Слуге, слушкиње, глумци, народ. — Збива се: први чин код грофа Кефелда, други и пети код Кина, трећи у врчми код „уљеног окна“, четврти у киновој облачионици у позоришту.

У суботу 30. априла први пут: „ПРОВОДАЦИЈА.“ Шалива игра у 3 чина, написао Јулије Розен, превео А. М.

Г. М. РАЈКОВИЋКА пре члан народног позоришта у Загребу као гост.

Умољавају се наши поштовани претплатници, да би изволели исплатити своју претплату у књижари браће М. Поповића.

ПОЧЕТАК У 7 И ПО А СВРШЕТАК У 10 И ПО САХАТА.